

هدف این پژوهش بررسی رابطه بین ادراک طرد - پذیرش و کنترل والدین بر هوش اخلاقی و تحمل پریشانی در ساکنین شهر اصفهان است. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی تعداد ۱۹۵ نفر از بین زنان و مردان ۲۰-۳۰ ساله شهر اصفهان انتخاب شدند. پرسشنامه‌های ادراک طرد - پذیرش و کنترل والدین فرم بزرگسالان، هوش اخلاقی (MCI) و تحمل پریشانی (DTS) بر روی این گروه اجرا گردید. روش به‌کار رفته در این پژوهش تحلیل مسیر است و از طرح پژوهشی توصیفی - همبستگی استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که مسیر مستقیم بین ادراک طرد و پذیرش والدین با هوش اخلاقی، ادراک طرد پدر و ادراک کنترل مادر با تحمل پریشانی و نیز هوش اخلاقی با تحمل پریشانی معنادار است. از طرف دیگر ادراک طرد و پذیرش والدین از طریق هوش اخلاقی دارای اثرات غیرمستقیم بسیار پایین بر تحمل پریشانی است. نتایج، همچنین تأثیر ادراک طرد و ادراک پذیرش والدین بر هوش اخلاقی را نشان می‌دهد. تحمل پریشانی نیز تحت تأثیر ادراک طرد مادر و ادراک کنترل پدر و همچنین هوش اخلاقی قرار دارد.

■ واژگان کلیدی:

ادراک طرد - پذیرش، کنترل والدین، هوش اخلاقی، تحمل پریشانی

تأثیر ادراک طرد - پذیرش و کنترل والدین بر هوش اخلاقی و تحمل پریشانی

فاطمه کلیشادی

کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی دانشگاه اصفهان
fatemekelishadi@yahoo.com

فریبا یزدخواستی

دانشیار گروه روان‌شناسی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه اصفهان
faribayazdkhasti@yahoo.com

مقدمه

تحمل پریشانی^۱ یک عامل در تفاوت‌های فردی است که به ظرفیت تجربه و تحمل پریشانی هیجانی اشاره دارد. (سیمونز و گاهر^۲، ۲۰۰۵) آنها تحمل پریشانی را به‌عنوان یک سازه فراهیجانی توصیف می‌کنند؛ افراد با تحمل پریشانی پایین: ۱. تجربه آشفتگی هیجانی را غیرقابل تحمل توصیف می‌کنند؛ ۲. آشفتگی هیجانی را غیرقابل پذیرش ارزیابی می‌کنند؛ ۳. برای تسکین حالت هیجانی منفی تلاش می‌کنند و ۴. قادر به تمرکز توجه خود به موضوعی غیر از احساس پریشانی‌شان نیستند. (کلیریک^۳ و دیگران، ۲۰۰۷: ۳۱۵) بنابراین کاهش سطح تحمل پریشانی ممکن است با پاسخ‌های ناسازگارانه نسبت به تنش، شامل به‌دنبال فرصت بودن برای فرار از عاطفه منفی یا اجتناب از آن (برای مثال اعتیاد) همراه باشد. (راترفورد^۴ و دیگران، ۲۰۱۳: ۶۳۶) عوامل متعددی می‌تواند بر تحمل پریشانی اثرگذار باشند. یکی از موارد حائز اهمیت، رابطه والدین با فرد در دوران کودکی می‌باشد. براساس پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه، مشاهده شده افرادی که در کودکی والدین طردکننده یا کنترل‌کننده داشته‌اند، در اوایل بزرگسالی شکایات جسمانی مرتبط با پریشانی و آشفتگی و همچنین شکایات عصب‌شناختی را تجربه کرده‌اند. (باکر و هرگر^۵، ۲۰۱۲: ۸۰۲)

طبق مطالعات انجام‌شده به‌نظر می‌رسد بین هوش اخلاقی^۶ و تحمل پریشانی نیز رابطه وجود دارد. (مقدس و خالقی، ۲۰۱۳: ۲۶) بر این مبنا هوش اخلاقی می‌تواند به‌عنوان معیاری برای پیش‌بینی تحمل پریشانی جمعیت کلی در نظر گرفته شود. در واقع می‌توان گفت فعالیت بر پایه ارزش‌ها، باورها و اصول، پیش‌بین تحمل پریشانی است و هرچه فرد بیشتر اصول، باورها و ارزش‌هایی را که به آنها اعتقاد دارد مورد استفاده قرار دهد (به‌جای استفاده از روش‌های ناکارآمد)، سطح تحمل پریشانش افزایش می‌یابد.

هوش اخلاقی مبحثی جدید است و کمتر از هوش‌های استقرار یافته شناختی، عاطفی و اجتماعی مورد مطالعه قرار گرفته است؛ اما پتانسیل زیادی برای بهبود فهم ما از یادگیری و رفتار را دارد. هوش اخلاقی به توانایی کاربرد اصول اخلاقی در اهداف، ارزش‌ها و اعمال

1. Distress Tolerance
2. Simons & Gaher
3. Cleirigh
4. Rutherford
5. Baker & Hoerger
6. Moral Intelligence

فردی اشاره دارد و شامل چهار بعد اصلی درستی^۱، مسئولیت‌پذیری^۲، بخشش^۳ و شفقت^۴ می‌باشد. (بهشتی‌فر و دیگران، ۲۰۱۱) با توجه به اهمیت هوش اخلاقی و تأثیر آن بر تحمل پریشانی، فهم عوامل اثرگذار بر آن بسیار حائز اهمیت می‌باشد. تحقیقات نشان می‌دهند که والدین نقش مهمی در پرورش اخلاق در فرزندان‌شان ایفا می‌کنند، زیرا اخلاقیات آموختنی است. یکی از مطمئن‌ترین راه‌های پرورش اخلاقیات در فرزندان، برقراری یک رابطه صمیمانه و سرشار از عشق با آنهاست. (بوربا^۵، ۱۳۹۰) مشاهده شده که طرد والدین به‌طور خاص با بدبینی و ضداخلاقی بودن فرزندان ارتباط دارد. (باکر و هرگر، ۲۰۱۲: ۸۰۲) نظریه پذیرش - طرد والدینی^۶ نیز اظهار می‌کند که ادراک طرد موجب شکل‌گیری هفت ویژگی شخصیتی می‌شود: خشم و پرخاشگری، وابستگی یا استقلال دفاعی، حرمت خود آسیب‌دیده، خودکارآمدی آسیب‌دیده، عدم پاسخدهی هیجانی، بی‌ثباتی هیجانی و دیدگاه منفی نسبت به دنیا. (روهنر^۷، ۲۰۰۴؛ روهنر و دیگران، ۲۰۰۷؛ به‌نقل از سیدموسوی و دیگران، ۱۳۹۱: ۳۷۴) که به‌نظر می‌رسد برخی از این ویژگی‌ها با مؤلفه‌های هوش اخلاقی مرتبط است. هدف نظریه پذیرش - طرد والدینی پیش‌بینی و تبیین علل، پیامدها و دیگر همبسته‌های عمده پذیرش - طرد در روابط بین فردی در تمام دنیاست. (سیدموسوی و دیگران، ۱۳۹۱: ۳۷۴) این نظریه به دو قطب پیوستار بعد گرمی والدین اشاره دارد که پذیرش در انتهای مثبت پیوستار و طرد در انتهای منفی آن قرار دارد. پذیرش به عشق، مهربانی، مراقبت، مایه آرامش بودن، حمایت یا پرورش اشاره دارد که والدین از آن برخوردار باشند و آن را به کودک‌شان ابراز کنند. طرد به فقدان گرما، عشق یا محبت و یا امتناع از ابراز آن نسبت به فرزندان اشاره دارد. (روهنر و خالق^۸، ۲۰۰۲: ۳) در ویرایش‌های جدید مقیاس‌های ارزیابی ابعاد پذیرش و طرد، بعد جدیدی به‌عنوان بعد کنترل اضافه شده است که پیوستاری از سخت‌گیری تا سهل‌انگاری را شامل می‌شود. (روهنر و خالق، ۲۰۰۵؛ به‌نقل از سیدموسوی و دیگران، ۱۳۹۱)

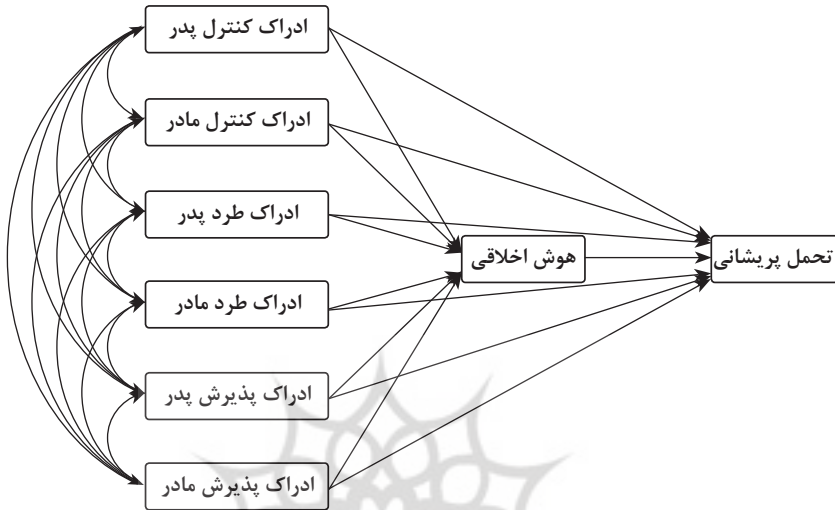
هوش اخلاقی یکی از تأثیرگذارترین مسائل در موفقیت هر شخص در طول زندگی

1. Integrity
2. Responsibility
3. Forgiveness
4. Compassion
5. Borba
6. Parental Acceptance-Rejection Theory
7. Rohner
8. Khaleghue

می‌باشد و از طرفی در اسلام تأکید فراوانی بر این مقوله شده است؛ اما متأسفانه کمتر پژوهشی در این زمینه صورت گرفته است. با توجه به اینکه رفتارهای والدین تأثیر به‌سزایی در شکل‌گیری اخلاقیات در زندگی هر فرد دارد، بررسی این موضوع مهم و ضروری به‌نظر می‌رسد. از طرف دیگر میزان تحمل پریشانی نیز در کیفیت زندگی هر فرد تأثیر به‌سزایی دارد، چرا که وجود دوره‌های خاص که منجر به پریشانی می‌شود در زندگی افراد اجتناب‌ناپذیر است. با توجه به اثرات مهم میزان تحمل پریشانی بر درونی‌سازی اضطراب و استرس و به‌تبع آن مشکلات روانی، بررسی این موارد بسیار حائز اهمیت است. رابطه بین روابط والد - فرزندی با هوش اخلاقی یا مفاهیم وابسته به آن، تاکنون در چند پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است. فن ایجزندورن^۱ (۱۹۹۷) در پژوهش خود نشان داد که سبک‌های دلبستگی با والدین، در رشد اخلاق افراد در سنین نوجوانی و اوایل بزرگسالی، تأثیر معناداری دارد. فودور^۲ (۲۰۱۰) در پژوهش خود ضمن نشان دادن این موضوع که افراد جامعه‌ستیز نسبت به افراد بهنجار، از سطح رشد اخلاقی پایین‌تری برخوردارند، نشان داد که در الگوی رفتاری والدین جامعه‌ستیزان در دوره‌های کودکی و نوجوانی، رفتارهای بی‌توجهی و بی‌اهمیتی، بیشتر گزارش شده است. اما براساس جستجوی پژوهشگران این پژوهش، علی‌رغم وجود مبانی نظری که ذکر آن رفت، رابطه بین ادراک طرد و پذیرش و کنترل پدر و مادر با تحمل پریشانی و یا رابطه بین هوش اخلاقی با تحمل پریشانی، در پژوهش‌های قابل دسترس، یافت نشد. بنابراین این پژوهش با هدف بررسی این روابط و نیز ارائه یک مدل ساختاری براساس مبانی نظری در این زمینه، سعی در تکمیل این شکاف پژوهشی داشت. هدف این مطالعه، بررسی رابطه بین ادراک طرد - پذیرش و کنترل والدین، هوش اخلاقی و تحمل پریشانی در قالب یک مدل ساختاری می‌باشد. با این فرض، مدلی که برای این سه متغیر پیشنهاد می‌شود، در نمودار ۱ آورده شده است. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌شود، فرض اصلی این مدل، اثرات مستقیم طرد و کنترل پدر و مادر بر هوش اخلاقی و حضور متغیر هوش اخلاقی به‌عنوان متغیر میانجی در رابطه بین طرد و کنترل پدر و مادر بر هوش اخلاقی فرزندان می‌باشد.

1. Van Ijzendoorn

2. Fodor

نمودار ۱: مدل مفروض رابطه بین متغیرهای پژوهش^۱

روش پژوهش

طرح پژوهش حاضر از نوع توصیفی - همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش زنان و مردان ۲۰ تا ۳۰ ساله شهر اصفهان است که از این میان ۱۹۵ نفر (۱۰۰ زن و ۹۵ مرد) که دارای ملاک‌های ورود به پژوهش بودند، به شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای، انتخاب شدند. به این ترتیب که از چهارده منطقه شهرداری شهر اصفهان ۵ منطقه به شکل تصادفی انتخاب شد و از هر منطقه یک محله انتخاب شد و پرسشنامه‌ها در میان این افراد توزیع شد. ملاک‌های ورود به این پژوهش عبارت بودند از: داشتن سن ۲۰ تا ۳۰ سال، ساکن شهر اصفهان بودن و عدم تشخیص اختلالات روانی یا شخصیت و عقب‌ماندگی ذهنی. حجم نمونه نیز براساس حداقل ملاک حجم نمونه برای معادلات ساختاری یعنی بالای ۱۰۰ تا ۱۵۰ نفر (شوماخر و لومکس، ۱۳۸۸)، در نظر گرفته شد.

۱. شایان ذکر است که رابطه بین متغیرهای ادراک کنترل پدر، ادراک کنترل مادر، ادراک طرد پدر، ادراک طرد مادر، ادراک پذیرش پدر و ادراک پذیرش مادر، مورد فرض این پژوهش قرار ندارد و درج پیکان دوسویه بین این دو متغیر، صرفاً به منظور رعایت استاندارد مدل‌سازی معادلات ساختاری، در مورد متغیرهای برون‌زا بوده و نشانگر رابطه مفروض بین این دو متغیر نمی‌باشد.

ابزار پژوهش

۱. مقیاس تحمل پریشانی^۱

مقیاس تحمل پریشانی توسط سیمونز و گاهر در سال ۲۰۰۵ ساخته شده است. این مقیاس یک شاخص خودسنجی تحمل پریشانی است که دارای ۱۵ ماده و ۴ خرده مقیاس (تحمل^۲، جذب^۳، ارزیابی^۴ و تنظیم^۵) می‌باشد. عبارات این ابزار بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای نمره‌گذاری می‌گردد. حداقل نمره آزمودنی در این مقیاس، ۱۵ و حداکثر ۷۵ است. ضریب آلفای این مقیاس ۰/۸۲ به دست آمده است. همچنین مشخص شده که این مقیاس دارای روایی ملاکی و همگرایی اولیه خوبی است و ضریب روایی ۰/۶۱ برای آن گزارش شده است. (سیمونز و گاهر، ۲۰۰۵) همچنین در پژوهش حاضر، ضریب روایی همزمان ۰/۳۲ برای این پرسشنامه با پرسشنامه هوش اخلاقی، به دست آمد. در ایران نیز پایایی همسانی درونی بالایی (۰/۷۱) برای این مقیاس گزارش شده است. (علوی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۲۸)

۲. پرسشنامه هوش اخلاقی

پرسشنامه هوش اخلاقی توسط لنیک و کیل^۶ ساخته شده است. این پرسشنامه شامل ۴۰ عبارت است که براساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای نمره‌گذاری می‌گردد. به طوری که به گزینه هرگز نمره ۱ و به گزینه همه مواقع نمره ۵ تعلق می‌گیرد. حداقل نمره آزمودنی در این پرسشنامه ۴۰ و حداکثر نمره، ۲۰۰ می‌باشد. روایی عاملی این پرسشنامه در پژوهش سیادت و همکاران مورد تأیید قرار گرفت و همچنین روایی محتوایی آن پس از تأیید چند متخصص روان‌شناسی مورد تأیید واقع شد. همچنین پایایی پرسشنامه ترجمه‌شده با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۹۴) تأیید گردید. (بهرامی و دیگران، ۱۳۹۱: ۷۸) همچنین پایایی آزمون باز آزمون این ابزار، ۰/۹۴ محاسبه شده است. (سیادت و دیگران، ۱۳۸۸)

۳. پرسشنامه طرد و پذیرش و کنترل والدین ویژه بزرگسالان (فرم پدر و مادر)^۷

این پرسشنامه توسط یزدخواستی در سال ۱۳۸۸ ساخته شده است. این ابزار، به‌منظور

1. Distress Tolerance Scale
2. Tolerance
3. Absorption
4. Appraisal
5. Regulation
6. Lennik & Kiel
7. Parental Acceptance-Rejection/Control Questionnaire

سنجش میزان طرد، پذیرش و کنترل والدین تهیه شده است که توسط جوانان و بزرگسالان سنین ۱۸ تا ۴۳ سال تکمیل می‌گردد. دارای ۲۹ سؤال از نوع بسته‌پاسخ است که پاسخ‌ها از تقریباً همیشه نادرست تا تقریباً همیشه درست درجه‌بندی شده است. از جمع نمرات پذیرش / محبت به‌طور معکوس با نمرات خصومت، غفلت و طرد، نمره کل طرد و پذیرش والدین به‌دست می‌آید. برای به‌دست آوردن میزان کنترل والدین نیز نمرات به‌دست‌آمده از عامل پنجم جمع بسته می‌شوند. سؤالات ۱۶ و ۲۰ به‌طور معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. در ایران، ضریب همسانی درونی آزمون برابر با ۰/۹۱ محاسبه شده است. (یزدخواستی، ۱۳۸۹) همچنین ضریب همسانی درونی عامل‌های پرسشنامه عبارت‌اند از طرد ۰/۹ تا پذیرش ۰/۷. روایی سازه پرسشنامه از طریق همبستگی بین خرده‌آزمون‌ها با نمره کل آزمون‌ها محاسبه شده است. (یزدخواستی، ۱۳۸۹: ۱۸)

جهت تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون، مدل‌سازی ساختاری و به‌طور خاص از روش تحلیل مسیر استفاده شد.

یافته‌ها

ضرایب همبستگی ساده بین متغیرهای پژوهش، در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: ضرایب همبستگی ساده بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
ادراک کنترل پدر	-							
ادراک کنترل مادر	**۰/۲۱	-						
ادراک طرد پدر	**۰/۲۴	-۰/۰۲	-					
ادراک طرد مادر	-۰/۰۲	۰/۰۵	**۰/۳۷	-				
ادراک پذیرش پدر	-۰/۱۳	۰/۱۰	**۰/۷۵	**۰/۲۵	-			
ادراک پذیرش مادر	۰/۰۵	**۰/۱۸	**۰/۲۲	**۰/۷۴	**۰/۲۵	-		
هوش اخلاقی	-۰/۰۱	-۰/۰۴	**۰/۲۶	**۰/۲۹	**۰/۲۸	**۰/۲۴	-	
تحمل پریشانی	-۰/۱۱	**۰/۱۷	**۰/۲۰	-۰/۰۹	۰/۱۲	۰/۰۰	**۰/۳۲	-

**P<۰/۰۱ *P<۰/۰۵

همان‌طور که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود ضرایب همبستگی ساده بین ادراک کنترل مادر و ادراک کنترل پدر، ادراک طرد پدر و ادراک کنترل پدر، ادراک طرد مادر و طرد پدر، ادراک پذیرش پدر و ادراک طرد پدر، ادراک پذیرش مادر، ادراک کنترل مادر، ادراک پذیرش مادر و ادراک طرد پدر، ادراک پذیرش مادر و ادراک طرد مادر، ادراک پذیرش مادر و ادراک پذیرش پدر، هوش اخلاقی و ادراک طرد پدر، هوش اخلاقی و ادراک طرد مادر، هوش اخلاقی و ادراک پذیرش پدر، هوش اخلاقی و ادراک پذیرش مادر، تحمل پریشانی و ادراک کنترل مادر، تحمل پریشانی و ادراک طرد پدر، تحمل پریشانی و ادراک طرد پدر، تحمل پریشانی و هوش اخلاقی، معنادار می‌باشد. جهت بررسی مدل مفروض پژوهش از روش تحلیل مسیر استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ ارائه شده است.

۱۶۲

جدول ۲: اوزان رگرسیونی استاندارد مسیرهای بین متغیرهای پژوهش (اثرات استاندارد مستقیم)

معناداری	خطای استاندارد	برآورد	مسیرها	
۰/۸۱	۰/۲۵	-۰/۰۱	هوش اخلاقی	ادراک کنترل پدر
۰/۵۷	۰/۲۶	-۰/۰۴	هوش اخلاقی	ادراک کنترل مادر
۰/۰۰	۰/۰۶	-۰/۲۶	هوش اخلاقی	ادراک طرد پدر
۰/۰۰	۰/۰۶	-۰/۲۹	هوش اخلاقی	ادراک طرد مادر
۰/۰۰	۰/۱۶	۰/۲۵	هوش اخلاقی	ادراک پذیرش پدر
۰/۰۰	۰/۱۳	۰/۲۴	هوش اخلاقی	ادراک پذیرش مادر
۰/۱۳	۰/۲۵	-۰/۱۱	تحمل پریشانی	ادراک کنترل پدر
۰/۰۱	۰/۲۷	-۰/۱۷	تحمل پریشانی	ادراک کنترل مادر
۰/۰۰	۰/۰۶	-۰/۲۰	تحمل پریشانی	ادراک طرد پدر
۰/۲۰	۰/۰۷	-۰/۰۹	تحمل پریشانی	ادراک طرد مادر
۰/۰۸	۰/۱۷	۰/۱۲	تحمل پریشانی	ادراک پذیرش پدر
۰/۹۸	۰/۱۴	۰/۰۰	تحمل پریشانی	ادراک پذیرش مادر
۰/۰۰	۰/۰۷	۰/۳۲	تحمل پریشانی	هوش اخلاقی

همان‌طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود، اوزان رگرسیونی مسیرهای ادراک طرد پدر به هوش اخلاقی، ادراک طرد مادر به هوش اخلاقی، ادراک پذیرش پدر به هوش اخلاقی، ادراک پذیرش مادر به هوش اخلاقی، ادراک کنترل مادر به تحمل پریشانی، ادراک طرد پدر به تحمل پریشانی و هوش اخلاقی به تحمل پریشانی، معنادار می‌باشد ولی سایر مسیرهای مستقیم مدل مفروض پژوهش، معنادار نمی‌باشد. بنابراین، مسیرهای غیرمعنادار از مدل مفروض پژوهش، حذف و مدل اصلاح‌شده براساس شاخص‌های مختلف برازش، مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول ۳ قابل ملاحظه است.

جدول ۳: وضعیت شاخص‌های برازش برای مدل اصلاح‌شده پژوهش

شاخص‌های برازش	مقدار آماره	وضعیت مدل پژوهش
CMIN	* ۲/۴۲	برازش
CMIN/Df	۰/۶۰	
NFI	۰/۹۹	برازش مطلوب
TLI	۱	برازش مطلوب
CFI	۱	برازش مطلوب
RMSEA	۰/۰۰	برازش مطلوب

*P=۰/۶۵

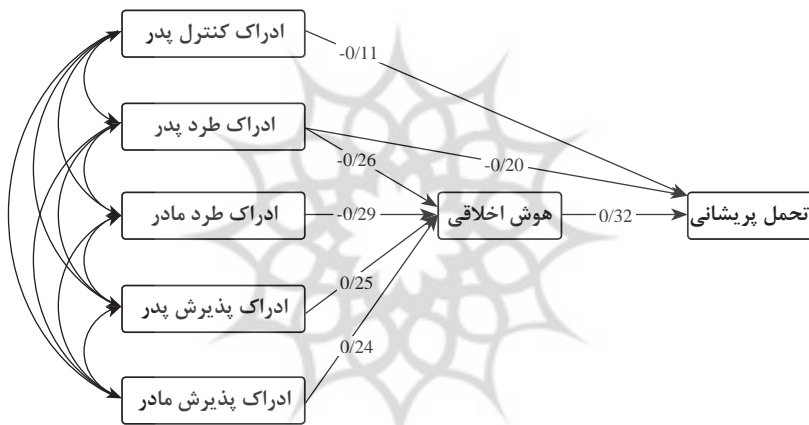
همان‌طور که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، مقادیر بالاتر از ۰/۹۰ برای شاخص نرم‌شده برازندگی^۱، شاخص تاکر - لویز^۲ و شاخص برازندگی تطبیقی^۳ و مقدار کمتر از ۰/۵۰ برای شاخص ریشه میانگین مربعات خطای برآورد^۴، نشانگر برازش مطلوب مدل مفروض پژوهش است. (شوماخر و لومکس، ۱۳۸۸ و هومن، ۱۳۸۰)

با توجه به تأیید برازش مدل پژوهش، اثرات غیرمستقیم بین متغیرهای به کار رفته در مدل نیز تأیید می‌گردد. در جدول ۴، میزان اثرات غیرمستقیم استاندارد مربوط به مسیرهای غیرمستقیم مدل و در نمودار ۲، مدل برازش‌یافته پژوهش به همراه ضرایب مسیر ارائه شده است.

1. NFI
2. TLI
3. CFI
4. RMSEA

جدول ۴: اثرات غیرمستقیم استاندارد مربوط به مدل برازش یافته

برآورد	مسیرها	
-۰/۰۸	تحمل پریشانی (از طریق هوش اخلاقی)	ادراک طرد پدر
-۰/۰۹	تحمل پریشانی (از طریق هوش اخلاقی)	ادراک طرد مادر
۰/۰۸	تحمل پریشانی (از طریق هوش اخلاقی)	ادراک پذیرش پدر
۰/۰۷	تحمل پریشانی (از طریق هوش اخلاقی)	ادراک پذیرش مادر

۱۶۴

نمودار ۴: مدل اصلاح شده و برازش یافته رابطه بین متغیرهای پژوهش

همان طور که در جدول ۴ ملاحظه می‌گردد، متغیرهای ادراک طرد پدر، ادراک طرد مادر، ادراک پذیرش پدر و ادراک پذیرش مادر، هر یک بر هوش اخلاقی، دارای اثرات مستقیم می‌باشند. در این میان، اثرات متغیرهای ادراک طرد پدر و ادراک طرد مادر منفی و اثرات متغیرهای ادراک پذیرش پدر و ادراک پذیرش مادر، مثبت می‌باشد؛ یعنی با افزایش میزان ادراک طرد پدر و ادراک طرد مادر، میزان هوش اخلاقی کاهش و با کاهش میزان این دو متغیر، میزان هوش اخلاقی افزایش می‌یابد و از سوی دیگر با افزایش میزان ادراک پذیرش پدر و ادراک پذیرش مادر، میزان هوش اخلاقی افزایش و با کاهش این دو متغیر، میزان هوش اخلاقی نیز کاهش می‌یابد. همچنین این چهار متغیر از طریق هوش اخلاقی، دارای اثرات غیرمستقیم بر تحمل پریشانی می‌باشند، یعنی از طریق افزایش یا کاهش هوش اخلاقی می‌توانند منجر به افزایش یا کاهش تحمل پریشانی شوند، ولی میزان این

اثرات بسیار پایین است. متغیرهای ادراک کنترل مادر و ادراک طرد پدر، نیز دارای اثرات مستقیم منفی بر تحمل پریشانی می‌باشند، یعنی با افزایش میزان این متغیرها، میزان تحمل پریشانی کاهش می‌یابد و برعکس با کاهش این متغیرها میزان تحمل پریشانی افزایش می‌یابد. همچنین هوش اخلاقی اثر مستقیم مثبت بر تحمل پریشانی دارد، یعنی با افزایش میزان هوش اخلاقی، میزان تحمل پریشانی نیز افزایش می‌یابد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشانگر اثرات معنادار مستقیم و غیرمستقیم ادراک طرد و کنترل و پذیرش والدین بر هوش اخلاقی و تحمل پریشانی بود. در زمینه رابطه ادراک طرد - پذیرش و کنترل والدین با تحمل پریشانی، مشاهده شده افرادی که در کودکی والدین طردکننده یا کنترل‌کننده داشته‌اند، در اوایل بزرگسالی شکایات جسمانی مرتبط با پریشانی و آشفتگی و همچنین شکایات عصب‌شناختی را تجربه کرده‌اند (باکر و هرگر، ۲۰۱۲: ۸۰۲) و باتوجه به اینکه تأثیر استرس بر نتایج بالینی به سطح تحمل پریشانی فرد بستگی دارد (کلیریک و دیگران، ۲۰۰۷: ۳۱۵)، می‌توان دلیل بروز چنین علائمی را با میزان تحمل پریشانی پائین مرتبط دانست.

در زمینه تأثیری که ادراک طرد - پذیرش و کنترل والدین بر هوش اخلاقی دارد، تحقیقات نشان می‌دهند که یکی از مطمئن‌ترین راه‌های پرورش اخلاقیات در فرزندان، برقرارکردن یک رابطه صمیمانه و سرشار از عشق با آنهاست. مطالعات جان‌گوتمن در دانشگاه واشنگتن نشان داد که حضور فعالانه والدین در زندگی فرزندان و از لحاظ عاطفی در دسترس بودن آنها، نقش به‌سزایی در تقویت احساس همدلی در فرزندان‌شان دارد؛ همان چیزی که کودکان را به‌سوی شکیبایی و دلسوزی، درک نیازهای دیگران و مراقبت از افراد آسیب‌دیده سوق می‌دهد. از طرفی نتایج تحقیقات پری نشان می‌دهد که بی‌اعتنایی، سوءاستفاده و ضربه‌های روحی مکرر در سه سال اول زندگی کودک، می‌تواند تا حد زیادی به همدلی کودک آسیب وارد کند. (بوربا، ۱۳۹۰) همچنین باکر و هرگر (۲۰۱۲) در مطالعه خود نشان دادند که طرد والدین به‌طور خاص با بدبینی و ضداخلاقی بودن فرزندان ارتباط دارد. روهنر (۲۰۰۴) نیز در نظریه پذیرش - طرد والدینی اظهار می‌کند که ادراک طرد موجب شکل‌گیری ویژگی‌های شخصیتی نظیر خشم و پرخاشگری، حرمت خود آسیب‌دیده، دیدگاه منفی نسبت به دنیا و وابستگی یا استقلال دفاعی شود. در واقع

این ویژگی‌ها تحت تأثیر سبک‌های والدینی مرتبط با عشق (مانند پذیرش و طرد) در شکل‌گیری بازنمایی‌های ذهنی فرزندان درباره خود و جهان پیرامون آنها تحول می‌یابند. از سوی دیگر این بازنمایی‌ها می‌توانند به روابط صمیمی شخص با دیگران تعمیم یافته و بر ارزیابی‌ها و رفتارهای وی در این روابط تأثیر گذارند. (سیدموسوی و دیگران، ۱۳۹۱: ۳۷۴) همچنین طرد والدین با مشکلات عمده در خودتنظیمی در ارتباط است. (باکر و هرگر، ۲۰۱۲: ۸۰۲) با توجه به اینکه هوش اخلاقی جنبه‌هایی از هوش بین‌فردی (توانایی فهم نیت، انگیزه‌ها و احساسات دیگران) و هوش درون فردی (توانایی فهم خود و استفاده از آن در نظم بخشیدن به زندگی خود) گاردنر را در بردارد (کلارکن^۱، ۲۰۰۹: ۲)، می‌توان اثرگذاری چنین رفتارهای والدینی را با هوش اخلاقی مرتبط دانست.

در مدل مفروض این پژوهش، همچنین مسیریایی در نظر گرفته شده بود که تأیید نشد. از جمله این مسیرها، اثرات مستقیم ادراک کنترل پدر و مادر، بر روی هوش اخلاقی کودکان بود. پیشینه پژوهشی خاصی نیز در حمایت از این اثرات، یافت نشد اما به لحاظ نظری، در تحول قضاوت اخلاقی، نقش کنترل والدین و تشویق و تنبیه آنها در مراحل از رشد اخلاقی ذکر شده است، با این حال، این نتایج نشان داد که در مورد بزرگسالان، این متغیر نمی‌تواند هوش اخلاقی را پیش‌بینی نماید. همچنین در مورد تحمل پریشانی نیز تنها ادراک کنترل مادر، بر این متغیر اثرگذار بود که این موضوع نقش برجسته‌تر مادر را در تربیت و سبک‌های مقابله‌ای فرزندان در جامعه ایران، برجسته‌تر می‌سازد، به طوری که مادران کنترل‌گر که اجازه آزادی عمل و مواجه شدن با چالش‌ها را در سنین کودکی و نوجوانی از فرزندان سلب می‌کنند، در واقع مانع شکل‌گیری توانایی تحمل پریشانی در این افراد در بلندمدت خواهند شد. سابقه‌ای از این یافته نیز در پیشینه پژوهشی یافت نشد. همچنین اثرات متغیرهای طرد مادر و پذیرش پدر و مادر بر تحمل پریشانی، معنادار نبود و فقط متغیر طرد پدر به‌عنوان پیش‌بین معنادار تحمل پریشانی محسوب می‌شد. این یافته‌ها نشان می‌دهد تأثیرات پدر و مادر بر ایجاد توانمندی تحمل پریشانی در فرزندان در بلندمدت، می‌تواند متفاوت باشد. به طوری که کنترل‌گری مادر و طرد پدر، می‌تواند بیشترین اثرات مخرب را بر شکل‌گیری تحمل پریشانی در فرزندان داشته باشد. در واقع این یافته‌ها نشان می‌دهد تأثیر کنترل مادر به دلیل حضور بیشتر در تربیت کودکان و ارتباط با آنها بیشتر برجسته است ولی پدر علی‌رغم حضور کمتر،

1. Clarken

با رفتارهای طردکننده، تأثیر منفی قابل ملاحظه‌ای را بر شکل‌گیری تحمل‌پریشانی کودکان و نوجوانان در بلندمدت خواهد گذاشت.

تاکنون مطالعات فراوانی در زمینه تأثیراتی که والدین می‌توانند بر ویژگی‌های مختلف فرزندان‌شان داشته باشند صورت گرفته است، اما مطالعه‌ای که تأثیر روابط والد - کودک را بر هوش اخلاقی و تحمل‌پریشانی مورد بررسی قرار داده باشد، یافت نشد. در پژوهش حاضر با بررسی این موارد سعی شده تا جنبه‌های دیگری از تأثیرگذاری والدین بر فرزندان را مورد بررسی قرار دهیم و تا حدی بتوانیم این حوزه را گسترش بیشتری بدهیم. در واقع به‌نظر می‌رسد تأثیرگذاری گسترده والدین بر فرزندان باید بیش از پیش مورد پژوهش قرار گیرد تا همواره جامعه رو به‌رشدی پیش‌رو داشته باشیم. نکته جالب توجه و راهگشای این پژوهش برای پژوهش‌های آتی در این زمینه، تفاوت‌های نقش مادران و پدران در اثرگذاری بر هوش اخلاقی و تحمل‌پریشانی فرزندان بود. همان‌طور که مدل این پژوهش نشان داد، اثرات کنترل و طرد و پذیرش، در پدر و مادر به‌طور یکسان بر هوش اخلاقی و تحمل‌پریشانی فرزندان، مؤثر نبوده است. بنابراین به‌نظر می‌رسد خصیصه‌هایی اختصاصی در رفتار و تعامل پدر و مادر با فرزندان وجود دارد که می‌تواند منجر به مکانیزم‌های اثر متفاوت بر هوش اخلاقی و تحمل‌پریشانی در فرزندان گردد. بنابراین این موضوع می‌تواند در پژوهش‌های آتی مورد بررسی قرار بگیرد. از جمله مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش حاضر، تصادفی نبودن روش نمونه‌گیری و عدم کنترل متغیرهای دموگرافیک بود که پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به این نکات توجه گردد. همچنین پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی، این مدل در مردان و زنان به‌طور جداگانه مورد بررسی و نیز مقایسه قرار بگیرد.

منابع

۱. بوربا، میکله. (۱۳۹۰). پرورش هوش اخلاقی. فیروزه کاوسی. تهران: انتشارات رشد.
۲. بهرامی، محمدمین؛ مریم اصمی؛ آزاده فاتح‌پناه؛ عارفه دهقانی تفتی و غلامرضا احمدی تهرانی. (۱۳۹۱). سطح هوش اخلاقی اعضای هیئت علمی و کارکنان دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد. *مجله ایرانی اخلاق و تاریخ پزشکی*. ۵ (۶). ۷۵-۸۸.
۳. سیدموسوی، پریسا؛ علی مظاهری و سعید قنبری. (۱۳۹۱). پذیرش همسر و سازش‌یافتگی روان‌شناختی زنان: نقش تعدیل‌کننده پذیرش والدین. *روانشناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*. ۸ (۳۲). ۳۷۳-۳۸۳.
۴. سیادت، سیدعلی؛ مرضیه مختاری‌پور و ایرج کاظمی. (۱۳۸۸). رابطه بین هوش اخلاقی و رهبری تیمی در مدیران آموزشی و غیرآموزشی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان: *۱۳۸۷-۸۸. مدیریت سلامت*. ۱۲ (۳۶): ۷۰-۶۱.
۵. شوماخر، رندال ای و ریچارد جی لومکس. (۱۳۸۸). *مقدمه‌ای بر مدل‌سازی معادله ساختاری*. وحید قاسمی. تهران: جامعه‌شناسان.
۶. علوی، خدیجه؛ مرتضی مدرس غروی؛ سیدامیر امین یزدی و جواد صالحی فدردی. (۱۳۹۰). اثربخشی رفتاردرمانی دیالکتیکی به‌شویه گروهی (با تکیه بر مؤلفه‌های هوشیاری فراگیر بنیادین، تحمل پریشانی و تنظیم هیجانی) بر نشانه‌های افسردگی در دانشجویان. *مجله اصول بهداشت روانی*. ۱۳ (۲). ۱۳۵-۱۲۴.
۷. هومن، حیدرعلی. (۱۳۸۰). تحلیل داده‌های چندمتغیری در پژوهش رفتاری. تهران: نشر پارسا.
۸. یزدخواستی، فریبا. (۱۳۸۹). *سبک‌های تعاملی و آزمون‌های روان‌شناختی*. تهران: پیام علوی.
9. Baker, C. N. & M. Hoerger. (2012). Parental Child-Rearing Strategies Influence Self-Regulation, Socio-Emotional Adjustment, and Psychopathology in Early Adulthood: Evidence from a Retrospective Cohort Study. *Personality and Individual Differences*. 52. 800-805.
10. Beheshtifar, M; Z. Esmaeli & M. Nekoie Moghadam. (2009). Effect of Moral Intelligence on Leadership. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*. 43: 6-11.
11. Clarken, H. (2009). Moral Intelligence in the Schools. *Paper Presented at the Annual Meeting of The Michigan Academy of Sciences*.
12. Cleirigh, C. O; G. Ironson & J. A. Smits. (2007). Does Distress Tolerance Moderate the Impact of Major Life Events on Psychosocial Variables and Behaviors Important in the Management of HIV?. *Behavior Therapy*. 38. 314-323.
13. Fodor, E. M. (2010). Delinquency and Susceptibility to Social Influence among Adolescents as a Function of Level of Moral Development. *The Journal of Social Psychology*. 86 (2): 257-260.
14. Moghadas, M. & M. Khaleghi. (2013). Investigate of Relationship between Moral Intelligence and Distress Tolerance in Isfahan Staff. *International Journal of Research in Social Sciences*. 2 (2). 26-30.
15. Rohner, R. P. (2004). The Parental Acceptance Rejection Syndrome: Universal Correlates

- of Perceived Rejection. *Journal of American Psychologist*. 5(9). 827-840.
16. Rohner, R. P. & A. Khaleque. (2002). Parental Acceptance-Rejection and Life-Span Development: A Universal Perspective. *Online Readings in Psychology and Culture*. 6 (1). 1-10.
17. Rutherford, H. J. V; B. Goldberg; P. Luyten; D. J. Bridgett & L. C. Mayes. (2013). Parental Reflective Functioning Is Associated with Tolerance of Infant Distress but not General Distress: Evidence for a Specific Relationship Using a Simulated Baby Paradigm. *Infant Behavior and Development*. 36. 635-641.
18. Simons, J. S. & R. M. Gaher. (2005). The Distress Tolerance Scale: Development and Validation of a Self-Report Measure. *Motivation and Emotion*. 29. 83-102.
19. Van Ijzendoorn, M. H. (1997). Attachment, Emergent Morality, and Aggression: Toward a Developmental Socioemotional Model of Antisocial Behaviour. *International Journal of Behavioral Development*. 21 (4). 703-727.

